

Тужик Катерина Леонидовна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики, Національний університет біоресурсів і природопольовання України (03041, г. Київ, ул. Героїв Оборони, 15)
E-mail: kateryna_t@nubip.edu.ua
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-7057-3400>

Стаття надійшла до редакції 08.02.2021 р.

Фахове рецензування: 18.02.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Жерлицин Д. М., Скрипник А. В., Клименко Н. А., Тужик К. Л. Урожайність або прибуток: альтернативи розвитку національного рослинництва. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 15 – 25. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102015>

Zherlitsyn, D.M., Skrypnyk, A.V., Klymenko, N.A. & Tuzhyk, K.L. (2021). Urozhainist abo prybutok: alternatyvy rozvytku natsionalnoho roslynnytstva [Yield or profit: alternatives to the development of national crop production]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 15 – 25 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102015>

*

УДК 330.636.32

JEL Classification: Q1; Q12; Q11

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102025>

І. М. БЕЖЕНАР, кандидатка економічних наук

Оцінка розвитку галузі вівчарства

Мета статті - здійснити аналітичний огляд сучасного стану розвитку вівчарства, дослідити актуальні тенденції та ключові особливості вітчизняної галузі вівчарства.

Методика дослідження. Використано методи: монографічний - при вивченні особливостей функціонування та деталізації стану розвитку галузі; теоретичного узагальнення - для характеристики українського ринку баранини; аналізу й синтезу - для узагальнення причин, що заважають стабілізації і розвитку галузі в контексті диверсифікації виробництва та експортного потенціалу; графічний і табличний - для наочного відображення та повнішої візуалізації статистичного аналізу отриманих результатів проведеного дослідження. Аргументація теоретичних положень і одержаних висновків щодо перспектив розвитку виробництва продукції галузі вівчарства в Україні та їх узагальнення ґрунтується на системному підході й абстрактно-логічному методі.

Результати дослідження. Проаналізовано та охарактеризовано стан галузі вівчарства у світі і в Україні, систематизовано проблеми у функціонуванні вітчизняної галузі в Україні, виділено перспективні напрями розвитку.

Елементи наукової новизни. Запропоновано напрями розвитку галузі вівчарства в Україні відповідно до регіональних особливостей.

Практична значущість. Представлені положення спрямовані на розкриття типових особливостей і найбільш суттєвих проблемних питань вітчизняного вівчарства. Реалізація запропонованих заходів забезпечить нарощування економічного потенціалу виробництва продукції вівчарства та дозволить значно підвищити ефективність діяльності виробників цієї галузі. У цілому вирішення поставлених завдань сприятиме створенню робочих місць у нових підприємствах із виробництва та переробки продукції галузі в усіх регіонах України. Вказані підходи можуть бути використані органами державного управління при прийнятті рішень щодо врегулювання та стабілізації ситуації в галузі вівчарства. Табл.: 2. Рис.: 8. Бібліогр.: 28.

Ключові слова: продукція вівчарства; економічний потенціал; ціни на продукцію вівчарства; Україна.

Беженар Інна Миколаївна - кандидатка економічних наук, старша наукова співробітниця відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: Inna_Bezhenar@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4584-9062>

Постановка проблеми. Вівчарство - галузь сільськогосподарського виробництва, яка продукує сировинний матеріал не лише

для текстильної промисловості (вовна, хутрянні і кожухові овчини, каракуль, смушки, овечі шкури, ланолін тощо), а й забезпечує населення цінними продуктами харчування - м'ясо (ягнятина і баранина, сало), молоко для виготовлення делікатесних сирів (мацоні,

© І. М. Беженар, 2021

Тужик Катерина Леонидовна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики, Національний університет біоресурсів і природопольовання України (03041, г. Київ, ул. Героїв Оборони, 15)
E-mail: kateryna_t@nubip.edu.ua
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-7057-3400>

Стаття надійшла до редакції 08.02.2021 р.

Фахове рецензування: 18.02.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Жерлицин Д. М., Скрипник А. В., Клименко Н. А., Тужик К. Л. Урожайність або прибуток: альтернативи розвитку національного рослинництва. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 15 – 25. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102015>

Zherlitsyn, D.M., Skrypnyk, A.V., Klymenko, N.A. & Tuzhyk, K.L. (2021). Urozhainist abo prybutok: alternatyvy rozvytku natsionalnoho roslynnytstva [Yield or profit: alternatives to the development of national crop production]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 15 – 25 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102015>

*

УДК 330.636.32

JEL Classification: Q1; Q12; Q11

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102025>

І. М. БЕЖЕНАР, кандидатка економічних наук

Оцінка розвитку галузі вівчарства

Мета статті - здійснити аналітичний огляд сучасного стану розвитку вівчарства, дослідити актуальні тенденції та ключові особливості вітчизняної галузі вівчарства.

Методика дослідження. Використано методи: монографічний - при вивченні особливостей функціонування та деталізації стану розвитку галузі; теоретичного узагальнення - для характеристики українського ринку баранини; аналізу й синтезу - для узагальнення причин, що заважають стабілізації і розвитку галузі в контексті диверсифікації виробництва та експортного потенціалу; графічний і табличний - для наочного відображення та повнішої візуалізації статистичного аналізу отриманих результатів проведеного дослідження. Аргументація теоретичних положень і одержаних висновків щодо перспектив розвитку виробництва продукції галузі вівчарства в Україні та їх узагальнення ґрунтується на системному підході й абстрактно-логічному методі.

Результати дослідження. Проаналізовано та охарактеризовано стан галузі вівчарства у світі і в Україні, систематизовано проблеми у функціонуванні вітчизняної галузі в Україні, виділено перспективні напрями розвитку.

Елементи наукової новизни. Запропоновано напрями розвитку галузі вівчарства в Україні відповідно до регіональних особливостей.

Практична значущість. Представлені положення спрямовані на розкриття типових особливостей і найбільш суттєвих проблемних питань вітчизняного вівчарства. Реалізація запропонованих заходів забезпечить нарощування економічного потенціалу виробництва продукції вівчарства та дозволить значно підвищити ефективність діяльності виробників цієї галузі. У цілому вирішення поставлених завдань сприятиме створенню робочих місць у нових підприємствах із виробництва та переробки продукції галузі в усіх регіонах України. Вказані підходи можуть бути використані органами державного управління при прийнятті рішень щодо врегулювання та стабілізації ситуації в галузі вівчарства. Табл.: 2. Рис.: 8. Бібліогр.: 28.

Ключові слова: продукція вівчарства; економічний потенціал; ціни на продукцію вівчарства; Україна.

Беженар Інна Миколаївна - кандидатка економічних наук, старша наукова співробітниця відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: Inna_Bezhenar@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4584-9062>

Постановка проблеми. Вівчарство - галузь сільськогосподарського виробництва, яка продукує сировинний матеріал не лише

для текстильної промисловості (вовна, хутрянні і кожухові овчини, каракуль, смушки, овечі шкури, ланолін тощо), а й забезпечує населення цінними продуктами харчування - м'ясо (ягнятина і баранина, сало), молоко для виготовлення делікатесних сирів (мацоні,

© І. М. Беженар, 2021

бринза, тощо), що користуються попитом на внутрішньому та світовому ринках.

Утримання овець з погляду енергетичних витрат значно дешевше, порівняно з іншими видами тварин. Адже вівці вирізняються плодючістю, швидким відтворенням стада (скороспілістю), невибагливістю до умов утримання. За оплатою корму та кількістю одержаної продукції (конверсією дешевих кормів і відходів рослинництва у надзвичайно корисні харчові продукти) на одиницю витрачених кормів вони не поступаються перед великою рогатою худобою, а за вівчарською продуктивністю переважають усі інші види тварин, що має позитивно впливати на економічну ефективність виробництва та автоматично перетворити галузь вівчарства в потенційно перспективний інвестиційно-привабливий сегмент АПК.

Економічне значення галузі полягає в тому, що утримання овець у господарствах сприяє підвищенню ефективності використання сільськогосподарських угідь. Вівці всеїдні тварини і незамінні щодо використання непридатних для інших тварин пасовищ (із 600 видів різних рослин пасовищ вони поїдають 570). Завдяки вівцям повніше використовуються природні угіддя, особливо пасовища низької якості й найбільш дешеві корми.

Ефективний розвиток галузі також позитивно впливає на поліпшення зайнятості сільського населення, рівня доходів працівників.

Однак відсутність державного регулювання виробництва, ціноутворення, скорочення системи заготівель вовни і роботи підприємств первинної переробки вовни; порушення системи ведення селекційно-плеїної роботи у вівчарстві; втрата селекційних досягнень і цінних генотипів овець; низький рівень оплати праці вівчарів - усе це призвело до кризового стану галузі в Україні [12, с. 249].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пропозиції щодо розвитку вівчарства наведено в наукових доробках вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: Н. Аверчевої [9], Жарук Л.В. [17], В. Іовенка [18], Д. Ковальова [19], Н. Новікової [20], О. Сокола [24], Л. Шелест [26], М. Штомпель [28] та ін. Ці науковці поглиблено досліджують означені питання, вивчають проблеми галузі, пропонують напрями подальшого розвитку в умовах існуючих глобальних економічних

викликів. Проте швидкі зміни тенденцій у світі та в Україні потребують оцінки їх впливу на перспективи розвитку галузі. Широкий перелік все ще наявних проблемних питань, актуальність і необхідність аналізу розвитку галузі зумовили вибір напряду проведення дослідження.

Мета статті - здійснити аналітичний огляд сучасного стану розвитку вівчарства, дослідити актуальні тенденції та ключові особливості вітчизняної галузі вівчарства.

Виклад основних результатів дослідження. За різнобічністю продукції вівчарство посідає одне з перших місць серед галузей тваринництва і його продукція використовуються не лише у харчовій (зокрема і для дієтичного та дитячого харчування), легкій (матеріал для виготовлення якісних тканин, різного типу одягу, теплих шкарпеток, повсті, палантин, чунь, подушок, ковдр, килимків і т. д.) промисловості, а й у фармакології та косметології.

Вівчарству притаманні винятково цінні біологічні особливості: плодючість, скороспілість, всеїдність, широкий діапазон використання продукції забою і тривалість її зберігання.

В умовах тотальної глобалізації розвиток будь-якого сегмента національної економіки необхідно розглядати паралельно із вивченням світових тенденцій у відповідній сфері діяльності. Міжнародний ринок останніми роками зорієнтований на виробництво баранини, що зумовлює відповідно до світових тенденцій проведення досліджень саме у цьому напрямі. Звідси потребує розгляду стан галузі вівчарства в Україні. Так, Україна володіє крім історичного досвіду та наявності значних площ пасовищ ще й потужним селекційним потенціалом, а саме на території країни функціонує Інститут тваринництва степових районів імені М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» - Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчарства, який упродовж тривалого періоду здійснює наукове забезпечення ведення галузі, створюючи нові та вдосконалюючи існуючі генотипи овець. Розвинена селекція виступає одним із чинників відродження і розвитку галузі вівчарства в Україні, а також забезпечує можливості для того, щоб вівчарство посіло гідне місце серед галузей тваринництва, для експорту вівчарської продукції в Європу, за умови збільшення кількості

овець і вдосконалення їх продуктивних можливостей.

Разом із тим слід констатувати, що на вітчизняному ринку продукції вівчарства спостерігається дестабілізація, зокрема, скорочення поголів'я та обсягів виробництва продукції, зменшення обсягів експорту, збитковість галузі. Галузь регулярно стикається з проблемами, які мають комплексний характер, а останнім часом проявляються все

відчутніше. Однак євроінтеграційні процеси, що відбуваються в економіці України, та зростаючий попит на баранину на міжнародному ринку можуть спонукати виробників до нарощування поголів'я, розширення асортименту та підвищення якості продукції.

У 2018 р. чисельність овець і кіз становила 1309,3 тис. голів, у 2019-му - 1204,5 тис., тоді як ще у 2016 р. - 1325,3 тис. голів (рис. 1).

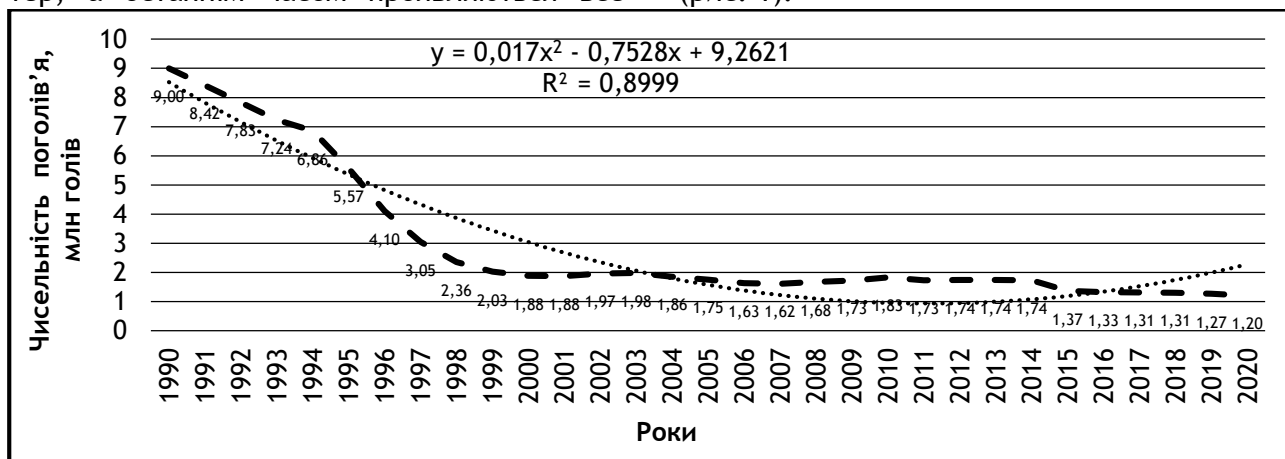

Рис. 1. Динаміка чисельності овець в Україні, млн голів

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України [22, 25].

Вирощування овець та кіз в Україні має певну географічну розпорошеність, зумовлену природно-кліматичними умовами. Розміщення галузі охоплює традиційні регіони:

південний і західний. На основі розробленої карти показано наявність поголів'я овець у всіх категоріях господарств в Україні (рис. 2).

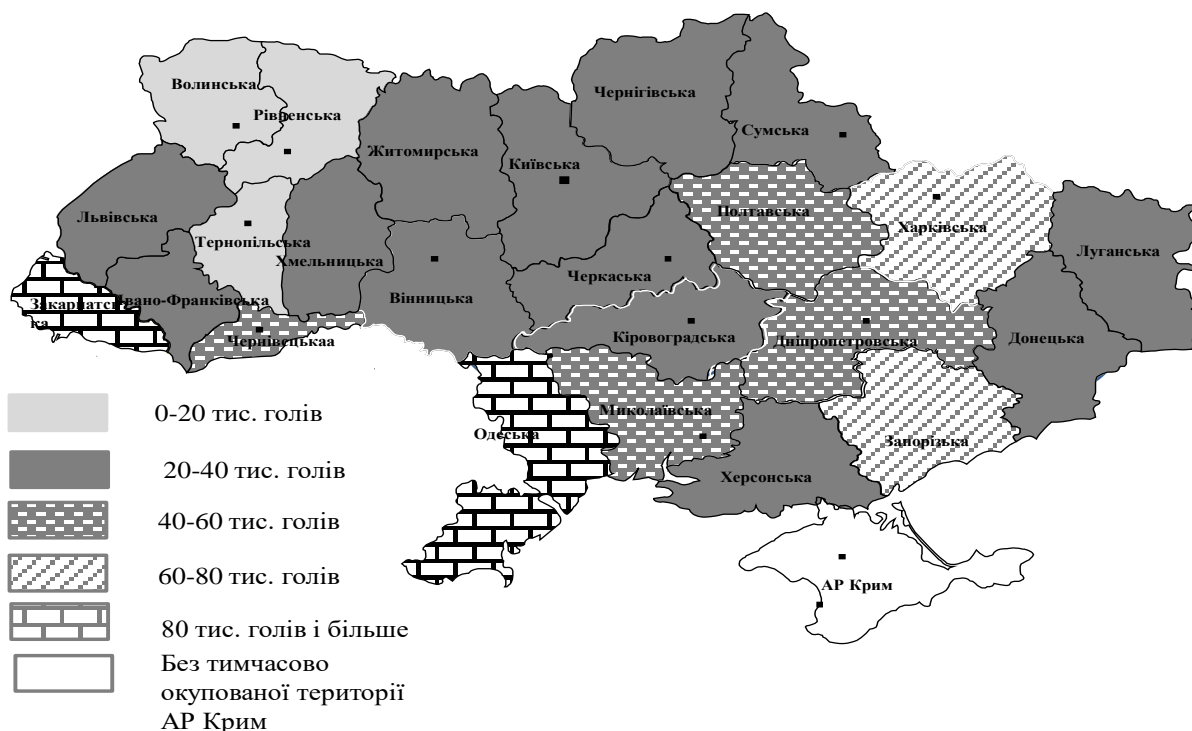

Рис. 2. Наявність поголів'я овець у всіх категоріях господарств в Україні станом на 2019 р., тис. голів

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України [22, 25].

В Україні спостерігається лідерство двох областей - Закарпатської та Одеської, за чисельністю поголів'я овець (рис. 3). Саме в цих регіонах України історично склалися

оптимальні умови для вирощування овець: наявність великих площ пасовищ, сприятливі кліматичні умови для утримання овець та наявність давніх традицій ведення галузі.

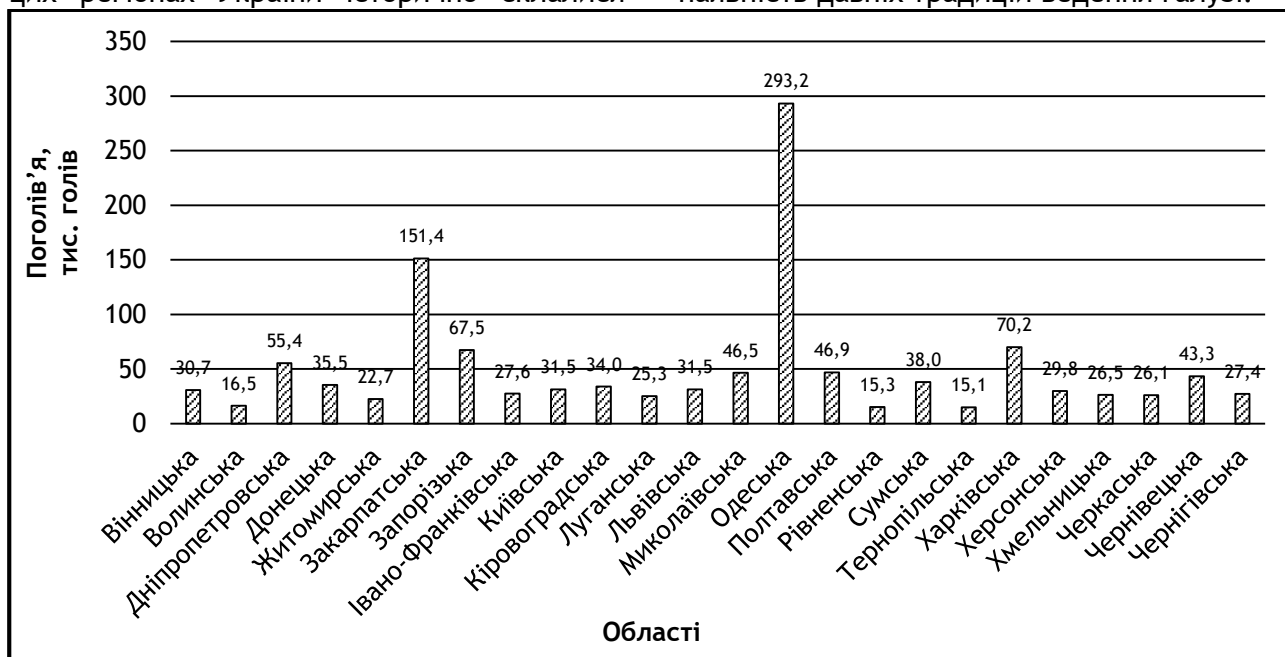

Рис. 3. Поголів'я овець і кіз по областях України за 2019 р., тис. голів

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України [22, 25].

Як показали дослідження, побудована лінія тренду по Україні і зокрема в Закарпатті свідчить про зростання, а в Одеській області, навпаки, подальше зниження чисельнос-

ті овець, уже в 2020-2022 рр. на рівні 270 тис. голів проти 293,2 тис. голів у 2019 р. (рис. 4).

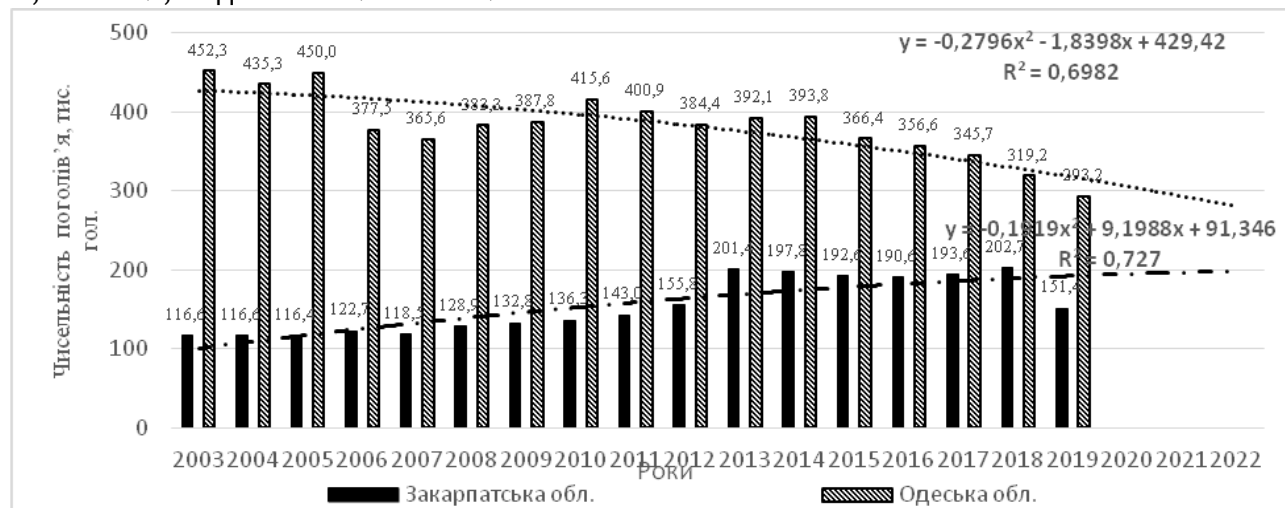

Рис. 4. Динаміка поголів'я овець у всіх категоріях господарств Закарпатської та Одеської областей, тис. голів

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України [22, 25].

Вівчарство в Україні має не тільки зональний принцип розташування, а й дрібнотоварний характер виробництва. Ринок продукції вівчарства України належить до таких, де пропозиція майже повністю формується господарствами населення. Оскільки значна кількість поголів'я овець утримується у

господарствах населення, тому і виробництво продукції вівчарства - вовни та баранини - також сконцентровано у них.

Обсяги виробництва вовни у 2019 р. в усіх категоріях господарств порівняно з 2014 р. зменшилися на 33,4% (рис. 5).

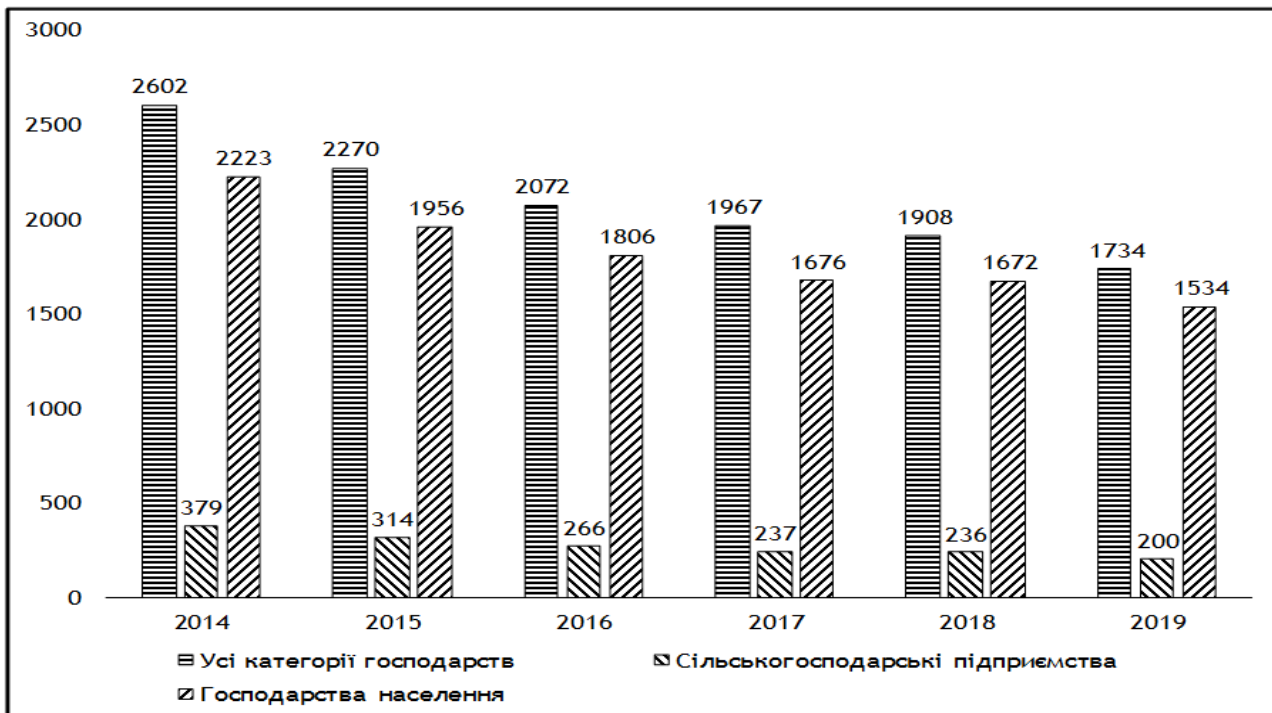

Рис. 5. Виробництво вовни у 2014-2019 рр., тонн

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України [22, 25].

У сільськогосподарських підприємствах виробництво вовни у 2019 р. порівняно з 2014 р. зменшилося на 179 т, або на 47,2% до 200 т. Порівняно з попереднім 2018 р. воно скоротилося на 36 т, або на 15,3%. Разом із тим у господарствах населення виробництво вовни за шість років зменшилося на 31%, до 1534 т. У 2019 р. населення виробни-

ло майже 88,5% наявних обсягів цього продукту.

Стосовно баранини, то у 2019 р. вирощування овець і кіз у живій масі становило 26,3 тис. т (2,2 тис. т у сільськогосподарських підприємствах). Динаміка виробництва останніми роками знаходилася в межах 26-30 т (рис. 6).

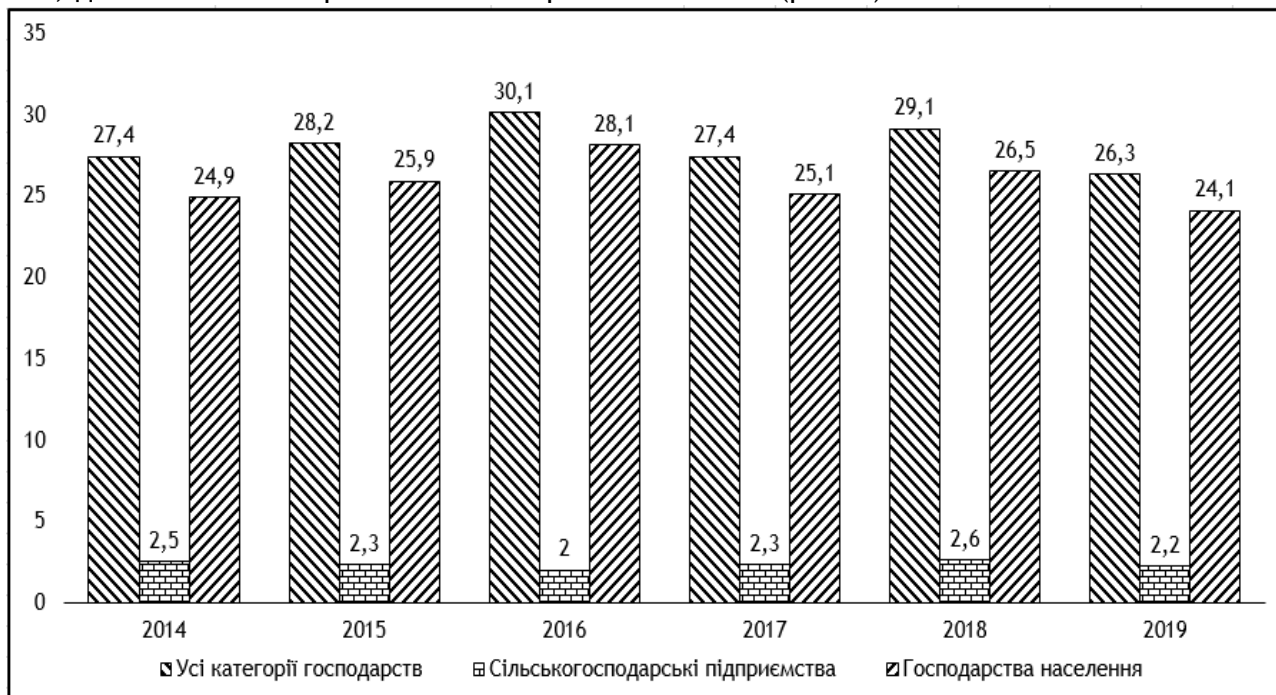

Рис. 6. Динаміка виробництва баранини в Україні, тис. т

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України [22, 25].

Регіональна структура виробництва баранини загалом характеризується усередненими показниками для більшості областей, однак найвищі обсяги виробництва у 2019 р. встановлено у Закарпатській (6,6 тис. т), Одеській (2,8 тис. т), Запорізькій (1,8 тис. т), Чернівецькій (1,4 тис. т) і Харківській (1,4 тис. т), найнижчі - у Вінницькій, Сумській та Тернопільській (300 т) областях [22, 25]. Отже, по регіонах найбільшими виробниками живої маси овець і кіз у 2019 р. були Закарпатська і Одеська області (всі категорії господарств).

Порівняно з 2014 р. найбільше зросло виробництво у Волинській (2 рази), Київській (3 рази), Луганській (на 80%), Полтавській (на 75 %) областях. При цьому у Волинській та Київській областях виробництво живої маси овець та кіз збільшилося відносно показників попереднього 2018 р. Проте

найбільше, у 2,5 рази порівняно з попереднім роком, зросло виробництво в Чернівецькій області.

У 2019 р. обсяги вирощування овець та кіз у сільськогосподарських підприємствах, як зазначалося вище, становили 2,2 тис. т, що на 15,4% менше від рівня 2018 р.

За 2019 р. було реалізовано 119 т вовни, що менше, ніж за 2018 р. на 29,6 %. Найбільшими обсягами реалізації відзначилися Одеська (29,9 т), Херсонська (36,8) і Запорізька (13,5 т) області.

Важливим чинником нарощування економічного потенціалу виробництва продукції вівчарства є ціни реалізації. За цей період (2014-2019 рр.) ціна реалізації вовни збільшилася на 7,2 % і становила 25027,3 грн/т (рис. 7). По областях вона коливалася в межах від 13986,3 грн/т (Одеська) до 34283,2 грн/т (Херсонська) області.

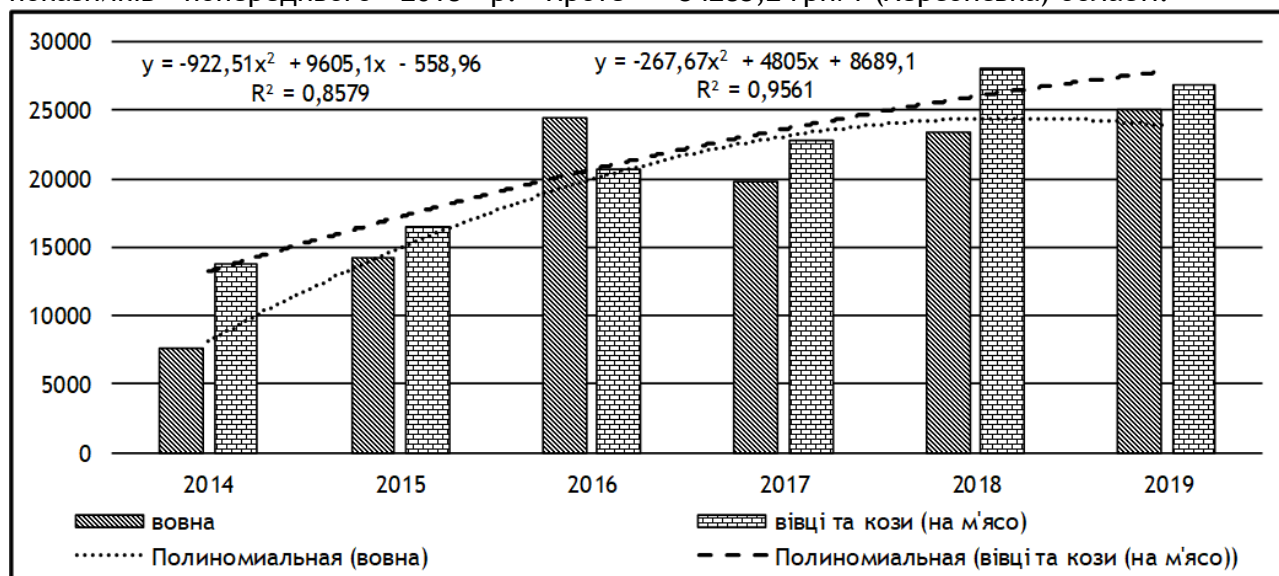

Рис. 7. Динаміка цін реалізації на продукцію вівчарства, грн/т

Джерело: Розроблено за даними Ф-21 «Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення» за 2014-2019 рр. [21].

Отримані результати вказують на зростання цін на продукцію вівчарства. Лінії тренду свідчать про ймовірність зниження цін на вовну і зростання цін на м'ясо овець та кіз.

Основні причини збитковості й низького рівня ефективності полягають у відсутності налагоджених ринків збуту вовни і баранини, обладнання для очищення і доведення якості вовни до певного класу, неможливості формування великих партій продукції. Особливо гостро це відчувають господарства населення та фермерські господарства, які є основними виробниками продукції вівчарства. Наприклад, власники овець, що мають дрібні ферми, не в змозі як слід під-

готувати вовну до реалізації, тобто розкладувати її, затюкувати, зберігати, сформувавши велику партію і забезпечити транспортування. Цим і користуються приватні посередники, які скуповують продукцію за мізерну ціну, завдаючи селянам збитків [24].

Реалізація баранини сільськогосподарськими підприємствами характеризується нестабільністю і почерговим перепадом від збитковості до низького рівня прибутковості, що зумовлено групою технологічних та економічних чинників. За даними Ф-21 «Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення» протягом 2014-2019 рр. реаліза-

ція овець та кіз сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності зменшилася від 2474,7 т до 1536,5 т, або на 37,9 %. Порівняно з 2018 р. реалізація овець

та кіз сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності збільшилася на 6,5% (рис. 8).

Рис. 8. Обсяг і ціна реалізації овець та кіз (у живій масі) сільськогосподарськими підприємствами, 2014-2019 рр.

Джерело: Розроблено за даними Ф-21 «Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення» за 2014-2019 рр. [21].

Середня ціна реалізації овець та кіз, проданих живою масою за всіма каналами реалізації у 2019 р., становила 26895,3 грн/т, що майже у 2 рази вище порівняно з показником 2014 р. та на 30 % більше від рівня 2018 р. Різниця між максимальною і мініма-

льною середньою ціною одиниці живої маси овець у регіонах становила 39829 грн/т. Найвищою була ціна у Київській області - 54598,1 грн/т, найнижчою - у Донецькій області - 14769,1 грн/т (табл. 1).

1. Середні ціни реалізації овець та кіз (жива маса) сільськогосподарськими підприємствами, грн/т

Область	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Вінницька	14829,1	17592,1	19487,7	20909,5	22358	23389,6
Волинська	18048,5	16822,4	17829,4	26153,1		
Дніпропетровська	13167,1	14505,1	22830,3	29509,6	37297,7	32415,6
Донецька	11551,8	9132,6	12499,6	13744,4	19839,3	14769,1
Житомирська	22221,7	24496,4	25928,4	45517	28816,1	56188,9
Закарпатська	18156,5	17790,9	21308,7	40325,4		
Запорізька	16691,7	19847,8	16917,9	20193,5	28557,2	29559,4
Івано-Франківська	36890	20762,1	-	-	-	-
Київська	16468,6	21017,1	23766,5	23681,5	32913,8	54598,1
Кіровоградська	11789	14823,6	16988,7	18775,3	24423,1	26890,4
Луганська	14336,1	15335,1	12116,3	14682,8	20653,6	25136,2
Львівська	21570	18585,4	10155,1	-	-	-
Миколаївська	11114,4	13619,8	15793,8	19502	27248,9	25288,5
Одеська	12167,5	16406,4	21262,4	20781,2	25698,1	22607
Полтавська	12016,2	15184,7	18468,4	22029,8	26790,3	26212,8
Рівненська	13280,7	18806,7	27372,5	-	-	-
Сумська	13662,7	17131,3	22678,1	19180,5	23770	26026,3
Тернопільська	11743,4	8575,9	16277,9	21723,4	32671,7	28248,4
Харківська	13051,3	18012	20219	23013,3	24760	22162,7
Херсонська	14085,2	16190,8	18685,8	25988	32561,1	27756
Хмельницька	12002	21773,5	52567,1	44551,2	31825,1	26308,5
Черкаська	15753,6	17504,7	18371,1	24991,7	24697	27407,8
Чернівецька	11614,6	15924,7	29466	16917,6	-	-
Чернігівська	16208,2	18992,2	19484,6	12620,8	23552	22223,2
Україна	13770,5	16367,2	20604,5	22732,7	28114	26895,3

Джерело: Розроблено за даними Ф-21 «Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення» за 2014-2019 рр. [21].

Важливу роль у функціонуванні українського ринку продукції вівчарства, зокрема баранини, відіграє експорт, відчутні зрушення в якому відбулися у 2017-2020 рр. Найбільшого успіху вітчизняні експортери досягли за результатами 2020 р., коли було продано майже 243 т баранини вартістю близько 681 тис. дол. США (табл. 2). З іншого боку, за аналізований період експортна ціна вітчизняної баранини знижується, оскільки на неї впливають зовнішні й внутрішні фактори. Звідси можна стверджувати, що глобальний ринок характеризується збільшенням обсягів пропозиції, в загальному масиві якої до-

диться більше конкурувати не за якістю, а за ціною, поступово її знижуючи, щоб отримати хоч якісь обігові кошти.

Також з України експортують живих овець, у дослідженні використано категорію «інші вівці» (крім племінних та ягнят до 1 року), адже, якщо припустити, їх теж буде відправлено на забій.

Також варто відзначити позитивну тенденцію стосовно збільшення обсягів експорту живих овець категорії інші, проте ціна (дол.США/т) у 2019 р. дещо зменшилася порівняно з 2012, 2013, 2016 роками.

2. Експорт та імпорт баранини

Рік	Експорт			Імпорт		
	Обсяги, т	Вартість, тис. дол. США	Ціна, дол./т	Обсяги, т	Вартість, тис. дол. США	Ціна, дол./т
Баранина						
2011	1,2	10	10000	5	57	11400
2012	1,5	16	16000	18,6	357	18789,5
2013	0,9	10	10000	39,7	524	13100
2014	5,3	20	4000	7,8	111	13875
2015	12,4	30	2500	7	120	17142,9
2016	9,6	55	5500	14,3	138	9857,1
2017	152,5	491	3209,2	13,8	228	16285,7
2018	121,5	406	3355,4	14,3	203	14500
2019	242,6	681	2802,5	12,6	138	10615,4
Живі вівці інші (крім племінних та ягнят до 1 року)						
2012	4,8	80,5	1687,6	2	28,6	13954,6
2013	84,2	131	1555,4	1,5	5,7	3727,45
2014	149,8	154,8	1033,7	1,4	2,2	1639,13
2015	22,6	21,4	946,3	0,6	2	3502,3
2016	104,7	152,4	1455,3	0,3	1,6	4704,4
2017	772	1025,2	1328	31,8	36,2	1137,3
2018	127,6	1456,1	1148,4	9	11,3	1250
2019	788,35	1016,4	1289,3			

Джерело: [16].

Основними покупцями української баранини виступають країни: Ірак (35,9 т), Оман (190,6 т), Йорданія (9,2 т), Туреччина (5,1 т), на які у 2019 р. припало орієнтовно 99,2 % експорту в натуральному виразі. Щорічно Європейський Союз надає можливість безмитно ввозити з України 1500 т баранини, але поки вітчизняні товаровиробники не в змозі забезпечити навіть такі обсяги, адже лише п'ять офіційно зареєстрованих підприємств можна вважати великотоварними, із чисельністю поголів'я овець у таких від 2000 до 5000 голів. Переважна більшість виробників дрібнотоварні й не зареєстровані, тому існує відносно висока тінізація.

Разом із тим безмитні квоти на експорт баранини в ЄС відкривають нові можливості

для розвитку українських малих і середніх товаровиробників. В Європі зростає кількість мусульман, які віддають перевагу саме цьому виду м'яса. Вітчизняним аграріям потрібні інвестиції, адже щоб налагодити поставки в Європу, необхідно мати ферму мінімум на 5000 голів.

Ще однією з перешкод для виходу на європейський ринок слід вказати необхідність для агровиробників проходження сертифікації на відповідність європейським стандартам якості, особливо це стосується забійних цехів.

При цьому варто зауважити про найбільші обсяги експорту живих овець категорії інші до Туреччини (877,4 т), Азербайджану (40 т), Грузії (16,2 т), Вірменії (13,9 т).

Звідси, поки наявні квоти на безмитне ввезення баранини, потрібно нарощувати потенціал вітчизняним експортерам, щоб максимально їх закрити.

Стосовно імпорту баранини, то він значно поступався перед експортом за аналізований період. Наприклад, у 2019 р. Україна імпортувала лише 12,6 т баранини.

Отже, на сьогодні вівчарство знаходиться у кризовому стані, що зумовлено соціально-економічною нестабільністю в країні, і потребує відродження галузі. На виробництво продукції вівчарства впливає комплекс факторів, як внутрішньогосподарських: продуктивність, кормова база, умови утримання, так і зовнішніх: потужна наукова база, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, розвиток малого і середнього бізнесу, державні програми щодо підтримки та розвитку галузі вівчарства, попит. Відчуття економічної нестабільності змушує українців бути стриманішими в придбанні продукції вівчарства, відаючи перевагу обов'язковим витратам (житлово-комунальні послуги, одяг), пошуку дешевшої м'ясної продукції (курятини) або ж продукції нижчого рівня якості.

Головним напрямом підвищення рівня ефективності виступає інтенсифікація: зміцнення кормової бази, зростання рівня та якості годівлі овець; удосконалення матеріально-технічної бази, механізація виробничих процесів; використання прогресивних форм організації та оплати праці.

Як зазначає Н.О. Аверчева, щодо перспектив ефективного розвитку галузі необхідні заходи для підприємств: удосконалення економічного управління витратами на основі впровадження системи управлінського обліку, бюджетування операційної діяльності з метою визначення фактичного розміру і складу витрат та контролю за використанням усіх видів виробничих ресурсів. Зниження собівартості продукції вівчарства пов'язано з переорієнтацією галузі на утримання високопродуктивних порід з метою збільшення виробництва баранини та молока, створення власної кормової бази і переробки продукції, або інтеграції з переробними підприємствами, формування культури споживання баранини та молочної продукції вівчарства у населення. Необхідною умовою ефективного розвитку галузі визнано кооперацію господарств населення з метою налагодження і розширення каналів збуту, реклама і популяризація продукції [9].

Більшість науковців акцентують увагу на позиції, що галузь має розвиватися на промисловій основі. Такі погляди співвідносяться з економічною точкою зору, адже продуктивність великих підприємств значно вища, тоді як собівартість - нижча порівняно з малими господарствами. Проте розвиток галузі вівчарства на промисловій основі можливий не в усіх регіонах, у зв'язку з різноманітністю природо-кліматичними умов території України, традицій ведення галузі, порід овець та особливостей галузі. Так, особливістю галузі вівчарства виділяється формування в процесі утримання овець двох основних видів продукції - вовни і приростів овець, додаткової продукції - ягнят, смужків, побічної продукції - гною. У вівчарстві молочною напрямом продуктивності основними видами продукції є молоко і прирости овець, тоді як додатковими - вовна і ягнята.

Варто зауважити про важливе значення для ефективного виробництва продукції вівчарства використання високопродуктивних порід. У зв'язку з цим значна увага повинна приділятися розвитку племінних господарств, вирощуванню в них племінного молодняка, що відповідає світовим стандартам.

Значною мірою розвиток галузі залежить від досягнень науки і зацікавленості товаровиробників в ефективному використанні її здобутків на практиці. Як уже зазначалося, вагомою науковою базою Україну забезпечують Херсонська і Харківська області, на території яких розміщено найпотужніші наукові центри: Інститут тваринництва України (Харківська обл.) та Інститут тваринництва степових районів імені М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» - Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчарства), які працюють над удосконаленням технології вирощування племінного молодняка і виробництва продукції вівчарства та надають інформацію господарствам і населенню про досягнення НТП. Тут сконцентровано значний науковий потенціал, в тому числі і з переробки вовни (переробка продукції у ковдри, проте її обсяги невеликі), який до цих пір залишається не повністю реалізованим [18, с. 6]. Крім того, в цих двох областях зосереджена найбільша кількість племрепродукторів, що характеризуються найвищими настригами тонкорунної вовни та якісним племінним поголів'ям овець.

Оскільки згадані області мають потужну наукову і селекційно-племінну базу, то

відновлення роботи племінних господарств у них сприятиме поліпшенню генетичних якостей, зростанню продуктивності, здешевленню племінного молодняка. Доцільно тут і в перспективі сконцентрувати вирощування племінних овець у спеціалізованих вівчарських підприємствах - племінних заводах та фермах. Наукове забезпечення галузі відповідно до світових тенденцій передбачає створення генотипів м'ясо-вовнового напрямку, племінних овець з тонкою вовною, які конкурентоспроможні на світовому ринку та пристосовані до природно-кліматичних умов України. Проте потрібна фінансова підтримка науково-селекційної роботи від держави або залучення приватних інвесторів на умовах партнерства.

Стосовно перспектив розвитку галузі, то воно вбачається у промисловому виробництві продукції вівчарства, орієнтованому на експорт (впровадження прогресивних організаційно-технологічних рішень та технічних засобів) і будівництві міжгосподарських переробних підприємств (переробне підприємство, що обслуговуватиме кілька господарств, які виступатимуть постачальниками продукції). Адже тут знаходяться підприємства з чисельними стадами овець, завдяки чому існують великі потенційні можливості для нарощування обсягів виробництва продукції вівчарства.

Також наявні перспективи для створення вівчарського кооперативу (на базі господарств населення зі збору, сортування та часткової переробки вовни за умови сприяння держави, яке полягає у спрощенні механізму реєстрації кооперативу, компенсації частини вартості обладнання, надання податкових пільг). На кооперативній основі такі господарства можуть вирішити питання придбання високопродуктивного поголів'я, оренди пасовищ і сінокосів, забезпечення кормами та іншими сировинними ресурсами, придбання техніки й обладнання, залучення інвестиційних ресурсів [9].

Створення підприємства з переробки місцевої вовни видається перспективною ідеєю, її втілення могло б стимулювати поступове нарощування поголів'я овець, а також сприяти збереженню місцевої тонкорунної асканійської породи овець.

Інша група областей: Луганська, Дніпропетровська, Донецька, Кіровоградська, Запорізька, Миколаївська, також характеризуються досить високими обсягами вироб-

ництва продукції і мають можливості до промислової переробки та можуть бути орієнтовані на експорт продукції. Основний напрям спеціалізації - вирощування овець на м'ясо (актуальний метод виробництва «халяль» продукції), додаткова переробка вовни і молока (у сири). Доцільно в цих областях створювати великі підприємства на промисловій основі та господарств-репродуктори м'ясних типів овець, а також розмістити підприємства із переробки молока, баранини, вовни та додаткової продукції вівчарства у предмети народного споживання із залученням фермерських господарств, особистих селянських господарств, кооперативів для надання сировини.

Для підприємств, які розвивають галузь на інтенсивній основі, насамперед варто звернути увагу на економію виробничих витрат і пошук шляхів зниження собівартості продукції. Оптимізація собівартості виробництва вівчарської продукції виступає основним економічним важелем ефективного ведення галузі. Звідси необхідне впровадження у виробництво високопродуктивних порід овець, дотримання передових способів утримання тварин, зміцнення кормової бази вівчарства, дотримання зоотехнічних вимог під час складання раціонів щодо збалансованості протеїном, мінеральними речовинами, іншими поживними компонентами, вдосконалення галузевої структури підприємств з орієнтацією на вимоги ринку, досягнення раціональної концентрації виробництва, що забезпечує повніше використання ресурсів, швидше запровадження досягнень науки, техніки, передової практики [9, 23].

Стосовно баранини і її переробки, тут пропозиції ґрунтуються на світових тенденціях розвитку та наголошується необхідність сертифікації «халяль», як можливості для експорту такої в 57 країн, які входять в ОІС (Організацію Ісламського Співробітництва). Проте процедури сертифікації коштують надто дорого, тому для дрібних товаровиробників апріорі не вигідні. Відносно вовни: у світі і в Україні спостерігається здорожчання тканин, а відповідно і одягу, що містить в своєму складі вовну, тому пропонується максимально здійснювати переробку вовни. Для Запорізької, Миколаївської областей характерна висока чисельність овець, що продукують тонкорунну вовну високої якості (від асканійської тонкорунної та цигайської порід овець), яку можна використовувати

при виробництві тканин для виготовлення одягу і трикотажу (білизна, джемperi та ін.), подушок, покривал, килимів або використання одночасно шкур і вовни для одержання шубної продукції.

Стримуючим фактором слід вказати складну ситуацію з реалізацією вовни. Собівартість вовни значно перевищує ціну, яку за неї пропонують. Із року в рік значна частка продукції залишається у виробників, бо не продається на внутрішньому ринку і не експортується. Іноді виробники відмовляються збувати вовну в очікуванні кращої ціни, але відсутність умов для зберігання такої приводить до її псування, що взагалі потім не може бути реалізовано. Тому альтернативним шляхом збуту вовни може стати організація переробних і в'язальних цехів як окремого підрозділу великих господарств для виготовлення вищезазначених готових виробів.

Для сімейних господарств, господарств населення пропонується знову ж створення кооперативу, сировиною для яких слугуватиме вовна, а продукцією будуть рукавиці, шарфи, шкарпетки. Така продукція користується попитом на ринку, який в холодну пору року зростає.

Звідси, високотехнологічні підприємства з виробництва баранини реально споруджувати на сході України шляхом залучення інвестицій та пільгових довгострокових кредитів; створювати багатофункціональні комплекси з прийому та забою овець, які вирощують у господарствах населення для відповідності баранини вимогам ЄС; формувати інтегровані вівчарські об'єднання закритого циклу. Крім цього, створювати відповідну систему заготівлі вовни, а також організувати невеликі додаткові виробничі потужності для виготовлення ковдр, скатертин, подушок, пончо, різних тканин вовнового типу, декоративних панно, етнічних сумок і рюкзаків та шкарпеток тощо.

Також можна виділити ще одну групу областей: Одеська та Карпатського регіону (Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська), які відзначаються давніми традиціями виробництва і переробки овечого молока.

В Одеській області поширені каракульська і романівська породи, які невибагливі в утриманні, від них отримують стандартні тушки м'яса, вовну шубного напрямку, легкі та зносостійкі овчини. Вівчарі Одеської області у минулому широко практикували

доїння овець, а населення використовувало молоко для виготовлення різних місцевих видів сирів і бринзи, а також кисломолочних продуктів. Проте з перетворенням ґрубововняного вівчарства в тонкорунне і напівтонкорунне доїння вівцематок зазнало спаду, а обсяги виробництва овечого молока знизилися. На нашу думку, такий досвід потрібно використовувати в сучасних умовах. В Одеській області діє досить багато рентабельних фермерських господарств з вирощування овець з поголів'ям до 100 голів і водночас тут ефективно функціонування і великих промислових підприємств, наприклад ТОВ ВКФ «Бородіно-А» (Тарутинський р-н); ТОВ «Руно-Агро», ВАТ «Шампань України» (Арцизький р-н) та ін.

Карпатський регіон: тут розводять овець гірськокарпатської породи, від якої одержують килимову вовну для розвитку килимарства та ліжникарства, хутрові овчини, м'ясо і товарне молоко водночас [20, с. 6]. Пасовищне утримання овець в гірськокарпатських районах слугує природним методом удобрення земель із нестачею гумусу; сприяє зниженню собівартості продукції. Основними виробниками продукції вівчарства виступають фермерські та господарства населення. Саме в цьому регіоні вже існує неформальний тип кооперації, що полягає в об'єднанні власників у літній період та спільному випасанні овець, розподілі вироблених з овечого молока сирів.

Позитиви розвитку напряму диверсифікації на овече молоко: вітчизняний ринок овечого молока і продуктів переробки не повністю насичений (незайнятість ніші), виробництво овечого молока перебуває тільки на етапі становлення, існує можливість виробництва широкого асортименту продукції та продажу як на вагу на ярмарках, так і фасування та пакування у тару для реалізації у магазинах і супермаркетах, для забезпечення конкурентоспроможності на ринку та зниження ризиків. Негативи: низька культура споживання продуктів переробки овечого молока, відсутність на вітчизняному ринку високопродуктивних молочних овець, тому потрібен імпорт таких порід в Україну.

Також варто зазначити, що цей регіон має всі потенційні можливості до формування регіональних брендів овечої продукції. Серед таких сир «Гуцульська овеча бриндзя», що отримав свідоцтво про реєстрацію географічного зазначення. Зона його виробницт-

ва охоплює Закарпаття, Івано-Франківську та частину Чернівецької областей. **Це перше українське географічне зазначення**, що відповідає усім європейським вимогам до реєстрації та має право на визнання в ЄС. Відтепер українська бринза захищена на законодавчому рівні, а також позиціонується як брендований продукт України за кордоном. Проте різноманітність рецептів та наявність додаткових інгредієнтів (складових) для виготовлення сирів з овечого молока дають можливість для виділення й інших брендів, зокрема «Рахівська бринза», «Карпатська» та ін. Наразі більшість сирів з овечого молока даного регіону продаються на ярмарках на вагу з бочок, де їх засолюють, проте їх фасування і продаж в упаковці дозволять створити додану вартість і відповідно підвищити доходи виробників.

Перспективи розвитку областей згаданого регіону вбачаються не лише у молочній продукції вівчарства для забезпечення власних потреб з можливістю експорту за межі вказаних областей та за кордон, а у комплексному виробництві та переробці всіх видів продуктів, які одержують від овець. Також розведення овець у цих регіонах сприятиме розвитку сільського туризму та овітерапії, як нового методу оздоровлення дітей і дорослих [1, 5].

За умов розвитку туристичної інфраструктури вказаних регіонів необхідна налагоджена розгалужена структура збуту вівчарської продукції за прямими зв'язками переробним, торговим підприємствам, у кафе, заклади громадського харчування [11].

Для інших областей, де переважно вирощують неплемянних овець у особистих селянських господарствах, пропонується основний напрям спеціалізації - виробництво баранини. Незважаючи на рівень основної спеціалізації також бажане комплексне виробництво і переробка продукції вівчарства. Рівень самозабезпечення наразі низький, виробничий потенціал галузі слабо використовується. У перспективі ці регіони можуть певною мірою досягти самозабезпечення продукцією. Тут раціональне створення середніх і малих підприємств (200-500 голів), а також сімейних ферм. Тобто орієнтація у цих регіонах має бути на виробництво високоякісної конкурентоспроможної вівчарської продукції, особливо баранини, дрібними виробниками, їх інтеграція з переробними підприємствами, створення відповідної

системи заготівлі. Для згаданих регіонів обов'язковою умовою визнано ведення вівчарства у поєднанні з іншими галузями сільського господарства, зокрема скотарством та рослинництвом, що надає можливість ефективно використовувати матеріально-технічні засоби та трудові ресурси і забезпечує ефективну діяльність [11; 10].

Висновки. Незважаючи на в цілому оптимістичні передумови для розвитку галузі вівчарства в Україні (давні традиції, наявність пасовищ, селекційний потенціал, наукові досягнення та розробки в галузі), упродовж останніх років її фактичний стан не відповідає визначеним стратегічним завданням і наявному ресурсному потенціалу, тому й ситуація на вітчизняному ринку продуктів вівчарства неоднозначна, спостерігаються негативні явища, що ускладнюють розвиток галузі.

Зокрема погіршення селекційно-плеємної роботи, недостатній рівень державної підтримки галузі, різні бюрократичні та внутрішньоорганізаційні перепони зумовили зменшення поголів'я тварин і, як наслідок, скорочення виробництва м'яса та вовни, збільшення тривалості виробничого циклу, значні перевитрати матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів тощо. Висока собівартість виробництва продукції постає ключовим проблемним питанням на цьому ринку.

Також галузь характеризується дрібнотоварним виробництвом, вирішальне значення для формування пропозиції продукції в Україні має виробництво господарствами населення.

Однак в сучасних умовах глобалізації та євроінтеграції для галузі вівчарства відкриваються нові перспективи. Вони передусім зумовлені глобальними кліматичними змінами в світі, до яких вівці можуть легко адаптуватися, оскільки не вибагливі до впливу зовнішнього середовища, використовують пасовища, не придатні для інших видів тварин. Європейський напрям інтеграції економіки України створює умови для відкриття нових ринків збуту продукції, її урізноманітнення і підвищення якісних показників відповідно до попиту та тенденцій на європейському ринку. Тобто потенційно в майбутньому Україна може продавати значні обсяги продукції за кордон. Однак аналіз довів, що за сучасного стану галузі та наявних потужностях у найближчі кілька років

Україні не вдасться заповнити квоту щодо баранини, хоча ціна на це м'ясо в ЄС дуже приваблива.

Необхідно провести заходи із зупинки скорочення поголів'я, поліпшення продуктивних властивостей (систематично удосконалювати систему розведення і племінної роботи), створити сучасну виробничу, технологічну базу, зміцнювати кормову базу, впроваджувати у виробництво новітні технології та наукові розробки, відновити роботу придатних для експлуатації тваринницьких приміщень, а також розробити проекти нових вівчарських ферм і комплексів різної потужності (оптимальні (раціональні) за розмірами відповідно до регіонів), обґрунтовано збільшувати чисельність поголів'я до кількості, яка забезпечуватиме ефективне ведення галузі, розширене відтворення виробництва та продовольчу безпеку України, для поліпшення роботи в галузі, виведення її на світовий рівень, повного використання біологічних особливостей цих тварин.

Стимулом останніх років до розвитку вівчарства слугує також зростання попиту на внутрішньому ринку на органічне, екологічно чисте та «халяль» м'ясо овець і молочну продукцію, підвищення потреб переробних підприємств у вовні. Тому використання організаційно-економічних переваг вівчарства для забезпечення ефективного його розвитку створює перспективи нарощування потенціалу і забезпечення прибутковості виробництва.

Перспективний напрям розвитку галузі – це формування брендів на основі регіональних продуктів галузі вівчарства, їх просування і розвиток як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Отже, для підвищення конкурентоспроможності галузі доцільно збільшити поголів'я овець, поглибити зональну концентрацію і спеціалізацію в ефективно функціонуючих структурах найбільш придатних та

традиційних природо-кліматичних зон вирощування овець (зона Степу та Карпатський регіон) для забезпечення потреби власних споживачів та потреб регіонів, де її виробництво неефективне і недостатнє.

Важливо поступово переорієнтовуватися від чисто сировинної продукції (вовна, туші, сири на вагу) до товарів із доданою вартістю. Здійснювати фасування й пакування сирів з овечого молока та баранини. Стосовно вовни пропонується налагодження продуктивних зв'язків виробників із переробними підприємствами або створення переробних потужностей як окремого підрозділу на базі господарств, для перетворення її у тканини, а за можливості й у готові вироби. Тільки комплексне використання всієї продукції галузі сприятиме розкриттю її потенціалу.

Обґрунтовано пропозиції з формування ареалів ефективного виробництва продукції вівчарства, що можуть бути покладені в основу розробки комплексних цільових програм планування та прогнозування зонального й регіонального розміщення. При орієнтації на виробництво баранини і вовни найсприятливішими визнано умови зони Степу, де доцільно створювати великі спеціалізовані господарства; в пригірських районах Карпат – кооперативи дрібних виробників, що спеціалізуються на виробництві овечого молока, баранини і вовни та їх переробці; в інших регіонах, де вівчарство сконцентроване здебільшого в особистих селянських господарствах і не є основною спеціалізацією – створення сімейних ферм та інших підприємницьких структур, де вівчарство виступатиме додатковою галуззю. Окрім використання природно-економічних територіальних особливостей потрібна розробка регіональних програм щодо підтримки найбільш сприятливих зон поширення вівчарства і вітчизняних виробників якісної вівчарської продукції та їх кооперативного руху.

Список бібліографічних посилань

1. Comen, T., Foster, D. Agricultural Diversification and Agritourism. Interim report.. 2008. URL : <http://www.uvm.edu/tourismresearch/agtour/publications/Agritourism%2520Report.pdf>.
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL : <http://www.fao.org/faostat/ru/#data/TP>.
3. Horihovskyy M. Methods of assessment of competitiveness of agriculture. *Buletinul Științific al Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahu*. 2015. № 2(14). P. 13-19.
4. Liu N. L., Kaler J., Ferguson E., O'Kane H., Green L. E. Sheep farmers' attitudes to farm inspections and the role of sanctions and rewards as motivation to reduce the prevalence of lameness. *Animal Welfare Journal*. 2017.

References

1. Comen, T. & Foster, D. (2008). Agricultural Diversification and Agritourism. Interim report. Retrieved from : <http://www.uvm.edu/tourismresearch/agtour/publications/Agritourism%2520Report.pdf>. [In English].
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from : <http://www.fao.org/faostat/ru/#data/TP> [In English].
3. Horihovskyy, M. (2015). Methods of assessment of competitiveness of agriculture. *Buletinul Științific al Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahu*, 2(14), pp. 13-19 [In English].

5. Maclelan, R., Smith R. Tourism in Scotland. London: International Business Press, 1998. 298 p.
6. OECD-FAO Agricultural Outlook 2019-2028. URL : https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-faoagricultural-outlook-2019-2028_agr_outlook-2019-en.
7. Orlove B. S. Alpacas, Sheep, and Men: The Wool Export Economy and Regional Society in Southern Peru. Academic Press, 2014.
8. The World of Organic Agriculture 2019. URL : <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2019/pdf.html>.
9. Аверчева Н. О. Перспективи ефективного розвитку галузі вівчарства. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. 2020. Вип. 2. С. 57-68.
10. Беженар І. М. Організаційно-економічні резерви підвищення конкурентоспроможності галузі вівчарства. *Економіка АПК*. 2015. № 8. С. 33-36.
11. Беженар І. М. Удосконалення регіонального розміщення та структури виробництва продукції вівчарства на основі її диверсифікації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 104-110. URL : <http://global-national.in.ua/issue-5-2015..>
12. Безпалова Н. О. Відродження вівчарства як захід підвищення економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь у Херсонській області. *Таврійський науковий вісник*. Херсон : Айланта, 2008. Вип. 49. С. 249-254.
13. Боїко В. О. Перспективи розвитку та підвищення конкурентоспроможності галузі вівчарства на Херсонщині. *Економіка АПК*. 2018. № 1. С. 26-33.
14. Вдовиченко Ю. В., Жарук П. Г. Стан та перспективи розвитку галузі вівчарства України. *Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету*. 2013. № 1(31). С. 135-138.
15. Вівчарство України : монографія / В. М. Іовенко, Л. О. Сиротюк, Т. І. Нежлукченко та ін. ; за ред. В. П. Бурката ; УААН; Ін-т тваринництва степових районів ім. М. Ф. Іванова «Асканія-Нова». Київ : Аграрна наука, 2006. 616 с.
16. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
17. Жарук Л. В., Коваль Т. С., Козак О. А. Розвиток світового ринку продукції вівчарства. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 60-71. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008060>.
18. Іовенко В. М., Вороненко В. М., Жарук П. Г. Наукове забезпечення галузі вівчарства. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 8. С. 5-10.
19. Ковальов Д. В. Соціально-економічна складова та напрями відродження галузі вівчарства у Херсонській області. *Агросвіт*. 2019. № 23. С. 42-48.
20. Новікова Н. Відродимо вівчарство - піднімо економіку України. *Фермерське господарство*. 2009. №4. С. 5-8.
21. Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.01.2021).
22. Сільське господарство України у 2019 р. : статистичний щорічник. Київ : Державна служба статистики України, 2019. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.01.2021).
23. Славкова О. П., Кириченко Є. Р. Проблемні питання визначення собівартості продукції тваринництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 33. С. 125-130
24. Сокол О. І. Невідкладні завдання відновлення і стабільного розвитку вівчарства України. *Економіка АПК*. 2007. № 7(153). С. 41-47.
25. Тваринництво України 2019 р. : статистичний щорічник. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.01.2021).
26. Шелест Л. С. Моніторинг ефективності виробництва, переробки та реалізації продукції вівчарства. *Аграрна наука і освіта*. 2008. Т. 9. № 3/4. С. 115-121.
27. Шелест Л. С. Методологічні аспекти експериментальної економіки галузі вівчарства : монографія. Асканія-Нова, 2005. 234 с.
28. Antoniuk, N. (2019). Forecasting in Anti-crisis Management under Reforming Conditions. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Economics"*, 2(12), 15-20. doi: 10.31339/2313-8114-2019-2(12)-15-20.
4. Liu, N. L., Kaler ,J., Ferguson, E., O'Kane, H. & Green, L. E. (2017). Sheep farmers' attitudes to farm inspections and the role of sanctions and rewards as motivation to reduce the prevalence of lameness. *Animal Welfare Journal* [In English].
5. Maclelan, R. & Smith, R. (1998). Tourism in Scotland. London: International Business Press [In English].
6. OECD-FAO Agricultural Outlook 2019-2028. Retrieved from : https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-faoagricultural-outlook-2019-2028_agr_outlook-2019-en [In English].
7. Orlove, B.S. (2014). Alpacas, Sheep, and Men: The Wool Export Economy and Regional Society in Southern Peru. Academic Press [In English].
8. The World of Organic Agriculture 2019. URL : <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2019/pdf.html> [In English].
9. Averkheva, N.O. (2020). Perspektyvy efektyvnoho rozvytku haluzi vivcharstva [Prospects for effective development of the sheep industry]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, 2, pp. 57-68 [In Ukrainian].
10. Bezhenar, I.M. (2015). Orhanizatsiino-ekonomichni rezervy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti haluzi vivcharstva [Organizational and economic reserves to increase the competitiveness of the sheep industry]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 33-36 [In Ukrainian].
11. Bezhenar, I.M. (2015). Udoskonalennia rehionalnoho rozmishchennia ta struktury vyrobnytstva produktsii vivcharstva na osnovi yii diversyfikatsii [Improving the regional location and structure of sheep production based on its diversification]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 5, pp. 104-110. Retrieved from : <http://global-national.in.ua/issue-5-2015> [In Ukrainian].
12. Bezpalova, N.O. (2008). Vidrozhennia vivcharstva yak zakhid pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti vykorystannia silskohospodarskykh uhid u Khersonskii oblasti [Revival of sheep breeding as a measure to increase the economic efficiency of agricultural land use in the Kherson region]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Kherson : Ailant*, 49, pp. 249-254 [In Ukrainian].
13. Boiko, V.O. (2018). Perspektyvy rozvytku ta pidvyshchennia konkurentospromozhnosti haluzi vivcharstva na Khersonshchyni [Prospects for the development and increase of competitiveness of the sheep industry in the Kherson region]. *Ekonomika APK*, 1, pp. 26-33 [In Ukrainian].
14. Vdovychenko, Yu.V. & Zharuk, P.H. (2013). Stan ta perspektyvy rozvytku haluzi vivcharstva Ukrainy [State and prospects of development of the Ukrainian sheep industry]. *Visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo ahrarnoho universytetu*, 1(31), pp. 135-138 [In Ukrainian].
15. Iovenko, V.M., Syrotiuk, L.O., Nezhlukchenko, T.I., et al. (2006). Vivcharstvo Ukrainy : monohrafiia [Sheep breeding of Ukraine: monograph]. V.P. Burkata (Ed.). UAAN; In-t tvarynnytstva stepovykh raioniv im. M. F. Ivanova «Askaniia-Nova». Kyiv : Ahrarna nauka [In Ukrainian].
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
17. Zharuk, L.V., Koval, T.S. & Kozak, O.A. (2020). Rozvytok svitovoho rynku produktsii vivcharstva [Development of the world market of sheep products]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 60-71. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008060> [In Ukrainian].
18. Iovenko, V.M., Voronenko, V.M. & Zharuk, P.H. (2006). Naukove zabezpechennia haluzi vivcharstva [Scientific support of the sheep industry]. *Visnyk ahrarnoi nauky*, 8, pp. 5-10 [In Ukrainian].
19. Kovalov, D.V. (2019). Sotsialno-ekonomichna skladova ta napriamy vidrozhennia haluzi vivcharstva u Khersonskii oblasti [Socio-economic component and directions of revival of sheep breeding in Kherson region]. *Ahrosvit*, 23, pp. 42-48 [In Ukrainian].
20. Novikova, N. (2009). Vidrodymo vivcharstvo - pidnimemo ekonomiku Ukrainy [Let's revive sheep breeding - let's raise Ukraine's economy]. *Fermerse hospodarstvo*, 4, pp. 5-8 [In Ukrainian].

21. Realizatsiia produktsii silskoho hospodarstva pidpriemstvamy ta hospodarstvamy naselennia [Sales of agricultural products by enterprises and households]. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].
22. Silske hospodarstvo Ukrainy u 2019 r. : statystychnyi shchorichnyk [Agriculture of Ukraine in 2019: statistical year-book]. Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2019. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].
23. Slavkova, O.P. & Kyrychenko, Ye.R. (2018). Problemni pytannia vyznachennia sobivartosti produktsii tvarynnytstva [Problematic issues of determining the cost of livestock products]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i menedzhment*, 33, pp. 125-130 [In Ukrainian].
24. Sokol, O.I. (2007). Nevidkladni zavdannia vidnovlennia i stabilnoho rozvytku vivcharstva Ukrainy [Urgent tasks of restoration and stable development of Ukrainian sheep breeding]. *Ekonomika APK*, 7(153), pp. 41-47 [In Ukrainian].
25. Tvarynnytstvo Ukrainy 2019 r. : statystychnyi shchorichnyk [Livestock of Ukraine in 2019: statistical year-book]. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].
26. Shelest, L.S. (2008). Monitorynh efektyvnosti vyrobnytstva, pererobky ta realizatsii produktsii vivcharstva [Monitoring the efficiency of production, processing and sale of sheep products]. *Ahrarna nauka i osvita*, vol. 9 (3/4), pp. 115-121 [In Ukrainian].
27. Shelest, L.S. (2005). Metodolohichni aspekty eksperymentalnoi ekonomiky haluzi vivcharstva : monohrafiia [Methodological aspects of experimental economics of sheep breeding: monograph]. Askaniia-Nova [In Ukrainian].
28. Antoniuk, N. (2019). Forecasting in Anti-crisis Management under Reforming Conditions. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Economics"*, 2(12), 15-20. doi: 10.31339/2313-8114-2019-2(12)-15-20.

Bezhenar I. M. Assessment of the sheep industry development

The purpose of the article is to carry out an analytical review of the current state of the sheep industry development, to investigate current trends and key features of the domestic sheep industry.

Research methods. Methods used: monographic - when studying the features of the functioning and detailing the state of development of the industry; theoretical generalization - to characterize the Ukrainian lamb market; analysis and synthesis - to summarize the reasons hindering the stabilization and development of the industry in the context of diversification of production and export potential; graphical and tabular - for visual display and full visualization of the statistical analysis of the obtained results of the study. The argumentation of the theoretical provisions and the obtained conclusions regarding the prospects for the development of production of products of the sheep breeding industry in Ukraine and their generalization is based on a systematic approach and an abstract-logical method.

Research results. The state of the sheep breeding industry in the world and in Ukraine is analyzed and characterized, the problems in the functioning of the domestic industry in Ukraine are systematized, and promising directions of development are highlighted.

Scientific novelty. The directions of development of the sheep breeding industry in Ukraine are proposed in accordance with regional characteristics.

Practical significance. The presented provisions are aimed at revealing the typical features and the most significant problematic issues of domestic sheep breeding. The implementation of the proposed measures will provide an increase in the economic potential of the production of sheep products and will significantly increase the efficiency of the producers of this industry. In general, solving the tasks set will contribute to the creation of jobs in new enterprises for the production and processing of industry products in all regions of Ukraine. These approaches can be used by government bodies when making decisions to regulate and stabilize the situation in the sheep breeding industry. *Tabl. : 2. Figs. : 8. Refs. : 28.*

Keywords: sheep breeding products; economic potential; prices for sheep breeding products; Ukraine.

Bezhenar Inna Mykolaivna - candidate of economic sciences, senior research fellow of the department of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: Inna_Bezhenar@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4584-9062>

Беженар И. Н. Оценка развития отрасли овцеводства

Цель статьи - осуществить аналитический обзор современного состояния развития овцеводства, исследовать актуальные тенденции и ключевые особенности отечественной отрасли овцеводства.

Методика исследования. *Использованы методы: монографический - при изучении особенностей функционирования и детализации состояния развития отрасли; теоретического обобщения - для характеристики украинского рынка баранины; анализа и синтеза - для обобщения причин, являющихся помехой стабилизации и развитию отрасли в контексте диверсификации производства и экспортного потенциала; графический и табличный - для наглядного отображения и более полной визуализации статистического анализа полученных результатов проведенного исследования. Аргументация теоретических положений и полученных выводов относительно перспектив развития производства продукции отрасли овцеводства в Украине и их обобщения основывается на системном подходе и абстрактно-логическом методе.*

Результаты исследования. Проанализировано и охарактеризовано состояние отрасли овецводства в мире и в Украине, систематизированы проблемы в функционировании отечественной отрасли в Украине, выделены перспективные направления развития.

Элементы научной новизны. Предложены направления развития отрасли овецводства в Украине в соответствии с региональными особенностями.

Практическая значимость. Представленные положения направлены на раскрытие типичных особенностей и наиболее существенных проблемных вопросов отечественного овецводства. Реализация предложенных мер обеспечит наращивание экономического потенциала производства продукции овецводства и позволит значительно повысить эффективность деятельности производителей этой отрасли. В целом решение поставленных задач будет способствовать созданию рабочих мест в новых предприятиях по производству и переработке продукции отрасли во всех регионах Украины. Указанные подходы могут быть использованы органами государственного управления при принятии решений по урегулированию и стабилизации ситуации в в отрасли овецводства. Табл.: 2. Илл.: 8. Библиогр.: 28.

Ключевые слова: продукция овецводства; экономический потенциал; цены на продукцию овецводства; Украина.

Беженар Инна Николаевна - кандидат экономических наук, старший научный сотрудник отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: Inna_Bezhenar@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4584-9062>

Стаття надійшла до редакції 20.12.2020 р.

Фахове рецензування: 11.01.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Беженар І. М. Оцінка розвитку галузі вівчарства. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 25 – 40. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102025>

Bezhenar, I.M. (2021). Otsinka rozvytku haluzi vivcharstva [Assessment of the sheep industry development]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 25 – 40 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102025>

* * *

Новини АПК

У 2020 р. Україна оновила рекорд експорту м'яса птиці - Микола Пугачов

Характерною тенденцією 2020 р. стало посилення позицій м'ясопродукції українського виробництва на міжнародному ринку за рахунок курятини, поінформував заступник директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», академік НААН Микола Пугачов.

За його словами, торік був оновлений абсолютний рекорд за обсягами експорту м'яса птиці - до 431 тис. т, в той час як виручка від його продажів дещо скоротилася, склавши 555 млн дол. США.

У 2020 р. не вдалося продовжити позитивну тенденцію збільшення експорту м'яса та субпродуктів. Минулого року вартість експорту продукції м'ясної групи зменшилася проти 2019 р. на 8 % і становила 652 млн дол. США. Причинами цього стали зниження цін на українську курятину за кордоном та загальне зменшення обсягів експорту яловичини, зазначив експерт.

Експерт зазначив, що минулого року найбільше вітчизняної м'ясопродукції було вивезено до країн Близького Сходу, Євросоюзу та СНД. При цьому частка країн ЄС у вартісному вимірі становила 20 %.

Характерною рисою 2020 р. стала зміна лідера в рейтингу найбільших імпортерів вітчизняного м'яса, поінформував Микола Пугачов. Нідерланди, які три роки поспіль - з 2017 р. - очолювали рейтинг, поступилися Саудівській Аравії. Ця близькосхідна країна закуповує у нас виключно м'ясо птиці, причому починала з кількості лише 28 т у 2015 р. на суму 34 тис. дол. США. А вже у 2020 р. експорт українського м'яса птиці до Саудівської Аравії сягнув 83 тис. т на суму 136 млн дол. США. Торік ця країна збільшила свою частку закупівель до 20,9 % проти 13,5 % у 2019 р. Значними є також частки Нідерландів (13,9%), Об'єднаних Арабських Еміратів (8,3 %), Білорусі (6,1 %), Азербайджану (5,2 %) та Казахстану (4,1 %).

У цілому ці країни акумулювали близько 59 % від продажів Україною м'яса на глобальному ринку, зазначив експерт.

У 2020 р. українські експортери двічі стикалися із заборонами поставок курятини до Європейського Союзу та низки інших країн, тому потенціал її продажів на міжнародних ринках, незважаючи на рекорд, був використаний не повністю, підсумував Микола Пугачов.

Пресслужба ННЦ «Інститут аграрної економіки»